
ezt nem szabad hagyni, nem szabad hagyni, hogy a Szovjetunió egyszerűen leigázza az országot.

Mi mindenképpen igyekeztük a mi müncheni, amerikai vezetőinket, részben pedig azokon keresztül a washingtoni és New York-i vezetőket arról meggyőzni, hogy miután a Rádió hosszú ideig a szabadságot hirdette, és a magyar nép ezért úgy súlyos véráldozatot is vállalt, mi nem maradhatunk télenek. Persze a realitás, a politikai realitás más volt. Tudtuk, hogy Amerika nem fog beavatkozni, de magyarként mást nem tehattünk, mint azt, hogy ezt követeljük, hogy sürgetjük különböző csatornákon keresztül, és mikor ez nem következett be, akkor nekünk más választásunk nem volt, mint hogy a felindulásunkban lemondunk az állásunkról. Tehát aznap, azon a vasárnapon egy nyilatkozatot tettünk közzé - amelyet valamennyien, kivétel nélkül a Magyar Osztály minden tagja aláírt - amelyben az állt, hogy abban az esetben, ha Amerika nem segíti meg a magyar forradalmárokat, lemondunk az állásunkról. Persze később, amikor ez bekövetkezett, akkor mindez elfelejtődött. Az amerikaiak is elfelejtették, mi is elfelejtettük, mondván azt, hogy a mi lemondásunkkal semmi nem változik meg, legfeljebb az, hogy nincs tovább magyar adás, mert ugye napok alatt az amerikaiak nem tudtak volna egy másik magyar garnitúrát csatornába állítani, mikrofon elé állítani. Az persze nagy bajokat okozott volna minden szempontból, hogyha ők egyszerűen tudomásul veszik, és nekünk nincs magyar adásunk, de hát minden, minden másképp történt. Később mi is, ugye már a realitás az diktálta, hogy az adott helyzetből kell kiindulni, és azt cselekedni, ami reális, ami megvalósítható.”

Történeti Interjúk Tára, Országos Széchényi Könyvtár

KOCSIS KÁROLY

A MAGYARSÁG JELENLÉTE A NYUGATI VILÁGBAN

(Elsősorban a tudományok területén)

Már a címet olvasva is rájövünk, hogy lehetetlen a magyarság jelenlétéről a nyugati világban beszélni. A nyugati világ alatt a Lajtán túli világot értjük. Mi az, hogy nyugati világ? Ez már sem földrajzilag sem politikailag nem áll, hiszen valamennyien nyugatinak nevezünk magunkat egy k & k kifejezéssel élve, akik a Lajtán túl, de nem Magyarországot határain belül élnek.

Beszélek a nyugati magyar tudományosságról, a magyar tudósok szerepéről a nyugati világban és az MTA-val (Magyar Tudományos Akadémia) való kapcsolatáról. 10 percben osztozunk Bakos Antal a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára részéről és Kontra Miklós is kért hozzászólási lehetőséget. Vetítettképes villámutazásra szeretném önöket invitálni. A diasor arról szól, hogy mi egy megosztott nemzet vagyunk, hiszen több mint 20 országból érkezünk ide. Amikor Széchenyi Istvánék létrehozták a Magyar Tudományos Akadémiát nem gondoltak arra, hogy a tudomány működtetése szempontjából ennyire szétszóródunk. Egyrészt szétdarabolnak minket, ahogy az elmúlt évszázadban hazánk területét szétosztották, a Kárpát-medencét a szomszédok között. Maradt néhány megye Budapest körül, amit úgy hívunk, Magyarország nemzetközi politikai szempontból. Gazdasági szempontból is sokan szóródtunk szét. Mi az, hogy magyar, mi az, hogy szlovák, vagy román. Hát az a magyar, aki magát magyarnak vallja különböző szituációkban. Nagyon sokan szóródtunk szét. Különböző számokat hallunk a médiákban. Lehetetlen egy korrekt számot összehozni. Hogy világszerte mennyien vagyunk mi a magyar nemzeti közösség tagjai, arra néhány évtizede divatos volt azt mondani, hogy 15 millió magyar él a világon. Ez olyan szép kerek szám.

Ha ezt a számot nézzük, akkor csak arról beszélhetünk, például az

amerikai kontinensen, akinek magyar gyökerei vannak. Tehát a legtágabb értelemben vett fogalmak szerint lehet azt mondani, hogy azok magyarok, magyar származásúak. Akkor 15 millió magyarról beszélhetünk. Tovább lépve a következő térképre, mely nagyon kedves számomra, mert civilben, ha nem tudomány politikával foglalkozom, akkor geográfus vagyok. Tehát a tér tudósa. Ahogy a történész az idő tudósa, mi a térbeliség tudósai vagyunk. Láthatjuk az amerikai kontinens esetében a kisebb pontocskákat, szűkebb köröket, az a magát szorosabb értelemben etnikai magyarnak vallók, vagyis etnikai közösségekhez tartozókat jelenti, függetlenül attól, hogy milyen származású, vagy milyen hangzású a családnéve. Ilyen alapon viszont már jóval kevesebben vagyunk és ezek a szomorú statisztikák a Kárpát-medence elcsatolt területein még szomorúbban hangzanak. Ahogy ezt láthatjuk is a legfrissebb adatokból Szlovákia vagy Románia területéről. Nyilván most nincs elegendő idő arra, hogy erről beszéljünk.

Nézzük akkor a következő statisztikákat. Közelítve előadásom főtémájához; Lajtán-túli magyar tudósvilág. Tudósaink hogyan szóródtak szét hazánkból a Kárpát-medence területéről. Milyen módon tartjuk őket nyilván.

A Magyar Tudományos Akadémia 1990-től kezdte megvalósítani nemzet-egyesítési céljait. Elsőként az akadémiai tagság szempontjából. Lebontotta azt a falat melyet az előző évtizedekben felállítottak. Akadémikus csak az lehetett, aki Magyarországon területén élt, magyar állampolgár volt. 1990-től kezdve már bárki, bármilyen tudós választható a Magyar Tudományos Akadémia tagjává, akadémikussá, aki arra méltó, és akit jelölnek. Őket úgy hívjuk: *az MTA külső tagjai*. Csak magyarok kerülhetnek be. Van egy másik kategória is a tiszteleti tagság. Itt már etnikai szempontból mások is lehetnek tagok, olyan más nemzetiségűek, akik szorosan kötődnek a magyar tudományokhoz, vagy a magyarságkutatáshoz és a Magyar Tudományos Akadémiához.

Ilyen szempontból, ha őket összesítjük statisztikában, világszerte; tehát hazánkon kívül a Kárpát-medencén kívül, Lajtán-túl, nyugati világban, ahogy nevezni akarjuk, ezeket a kedves kollegákat, majdnem 170-en vagyunk. A múlt heti statisztika szerint 169 akadémikusunk van a Lajtán túl. Közülük az európai kontinens területén 60 akadémiku-

sunk van, Észak-Amerikában, természetesen jórészt az Amerikai Egyesült Államok területén már közel 100 akadémikusunk van, akiket nagyra becsülünk. Ausztrália és Ázsiai is képviselteti magát. Ez utóbbi Israel révén.

Következő fontos lépés volt ebben a nemzetegyesítési folyamatban, hogy 16 évvel ezelőtt létrehozták a mi bizottságunkat. Azt az elnöki bizottságot, akinek az a feladata, hogy kapcsolatot tartson a mai magyar határokon kívül élő minden emberrel, aki magyarnak érzi magát és tudományos-, doktori-fokozattal rendelkezik. A Kárpát-medencén kívül, nagyon sokan vannak olyanok, akik tudományos fokozattal rendelkeznek. Ahhoz, hogy az Akadémiával szorosabb kapcsolatot tartsanak, szükség volt az akadémiai törvény átdolgozására. Az MTA köteles kapcsolatot tartani a határon túli magyar tudományosság képviselőivel és köteles támogatni őket. Ez lehet egyrészt erkölcsi, szellemi jellegű támogatás, másrészt anyagi jellegű, pénzügyi, természetesen szerény volumenű támogatás.

Létrehozta ezt követően a Tudományos Akadémia, a külső köztisztületi tagságot. Ez a lépés azért volt szükséges, hogy ne csak az akadémikusság terén legyen meg a nemzetegyesítés, hanem mindenki, aki tudományos munkát végez a világon bárhol, Ausztráliától Alaszkáig, tagja lehessen a magyar tudományos életnek. Ezt jelenti az Akadémia külső köztisztületi tagsága. A 2. oszlopban láthatjuk ezeket a kedves kollegákat, akik nem akadémikusok, de magyar tudósok világszerte. A múlt heti statisztikák szerint 226-an vannak. Természetesen megoszlanak nagyon hasonló az akadémikusokéhoz. Nagyrészt az Észak-amerikai régióban él, túlnyomó részt az Egyesült Államokban, nagyon erős 63 fős az a tudós tömeg, akik Nyugat-Európában élnek, de Dél-Amerika, Ausztrália és Ázsia is képviselteti magát ebben a kategóriában.

Ha összevetjük a magyar közösségek és a magyar tudósok számát jelentős eltérések vannak a kapcsolattartásban. Végül is, ez nem azt jelenti, hogy ennyi magyar tudós van csak, hiszen óriási az a tömeg, aki nem tud erről a lehetőségről. Nem értesült a tudományos állampolgárság lehetőségéről, hogy tagja lehet a magyar tudományos közösségnek, anélkül hogy le kellene mondania saját országában a tudományos tagságról. Ha például Szlovákiából valaki a Magyar Tudományos Aka-

démia külső köztestületi tagja lesz, nem kell lemondania a szlovák tagságról, mert ott, ilyen nincs is. Ezt tehát kockázatmentesen megteheti, ellentétben az állampolgársági kérdéssel.

Nézzük, hogyan oszlanak meg a külső köztestületi tagok a haza illetve a Lajtán túli világ szempontjából. A külső köztestületi tagok egy kisebb része 15%-a azaz 1/6-a él a Kárpát-medencén kívül. Az akadémia külső tagjai esetében viszont fordított helyzet van. A tudományos arisztokrácia, az akadémikusság viszont jóval nagyobb súlyú a fejlett nyugati világban, az amerikai kontinens északi részein, ill. Nyugat-Európában. Főleg az északnyugati, északi és közép-európai fejlett országokra gondolok, ahol a magyar akadémikus tömeg koncentráliódik.

A NYEOMSzSz közgyűlésen felvettem a kérdést: *Milyen jó lenne, ha tudnánk, hogy önök és a helyi tudományosság között milyen erős a kapcsolattartás, mennyire fogják egymás kezét a Svédországban, Németországban élő akadémikusok és tudósok? Csak az MTA-val tartanak kapcsolatot, vagy abban az országban is ahol élnek tudományos missziós szerepet töltenek-e be, vagy sem?* Ennek a kérdésnek a megválaszolása egy jövőbeli önálló feladat is lehet. Első lépésként szükséges az adatbázisunk kicserélése, annak érdekében, hogy önök, akik valamelyik nyugati országot képviselik, megtudhassák, kik azok a lappangó magyar akadémikusok, tudósok Nagy-Britanniában, Franciaországban vagy Kanadában, akikkel önöknek van vagy nincs kapcsolatuk. Reméljük, hogy így a kapcsolatok idővel szorosabbá válnak.

Ha számbavesszük a külső köztestületi tagok megoszlását az Európán kívüli országokban, teljesen nyilvánvaló az Európán kívüli régiók esetében az Amerikai Egyesült Államok dominanciája, 123 külső taggal és 73 akadémikussal.

Azok, akikre különösen büszkék vagyunk. Természetesen nem csak rájuk, de őket az egész világ ismeri. Magyar, magyarországi származású tudósok, akadémikusok, akik Nobel-díjasokká váltak. Akikről nagyrészt tudja a világ, hogy magyarországi származásúak.

Sorban egymás után időbeli sorrendben:

- a pozsonyi Lénárd Fülöp,
- a Bécsben született Bárány Róbert,
- a szintén Bécsben született Zsigmondy Richárd,

• Szent-Györgyi Albert, aki a szegedi emlékek felújításával a közel-múltban vált ismét híressé.

• Hevesy György, Békésy György, Wigner Jenő, Gábor Dénes, Daniel Carleton Gajdusek, majd Friedman,

• Máramaros-szigetről Wiesel, Balanyi János Károly, Harsányi János.

• Oláh György, ő bizottságunknak, a *Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság* tiszteletbeli elnöke. A világbéli magyar tudományos eredmények és események népszerűsítésére létrehozott hírlevelünkben, nyugati magyar arcképcsarnok első száma hozzá kötődött.

• Kertész Imre.

• Herskó Ferenc Karcagról.

Bevezetőmben nem említettem, hogy nem jöttünk mi üres kézzel Felsőpulyára, hoztunk példányokat kiadványainkból. *Magyarság és tudomány* kiadványból hoztunk pl. 60 db-ot. Ebben találhatók valamennyien, akik Arany János-díjat kaptak. Az érdeklődők, vegyenek magukhoz ezekből.

Hunos György

Egy új díj, összege alapján a Nobel-díjjal egyenrangú, jó hangzású díj, az Agy-díj (Brain Prize) birtokosait láthatjuk. Egészen friss, egy tavalyi esemény. Buzsáki György, Freund Tamás és Somogyi Péter, akikre különösen büszkék vagyunk, mert ők kapták meg a világon először ezt a díjat.

Az a törekvés a Magyar Tudományos Akadémia vezetése, Pálkás elnök úr részéről, hogy szerény anyagi lehetőségeink ellenére, kíséreljük meg visszaforgatni az agyelszívást. Ez nagyon hosszú ideje tart, a különböző szakmákból özönlének el tudósaink nyugatra. Ez a „*Lendület program*” a hivatalos fordítás szerint „*Momentum program*”. Kínáljunk ezeknek a fiatal húszon-harminc éves kiválóságoknak olyan pénzüsszeget, hogy azért, már képes hazajönni. Ez egy sikeres programja az akadémia elnökségének, hiszen egyre több fiatal tehetséget sikerült komoly pénzüsszeg felkínálásával hazacsábítani. Sikerült elérni, hogy otthagya Svájcot, Németországot vagy Amerikát és jöjjön haza megfelelő kutatóintézetbe. Ahol persze, ezáltal komoly bérfelesztés keletkezik, mert többszörösét keresi a helyi igazgatónak, viszont ezzel

a pénzösszeggel haza tudjuk hozni az elveszített szellemi tőkét. A program még nem hozott hatalmas tömegeket, de egy sikeres, jó irányba mutató folyamatot jelent, a nyugaton élő fiatal magyar szellemi potenciált visszahozni az anyaországba, a Kárpát-medence területére.

Albizottságunk kifejezetten azért felelős, hogy a Lajtán-túli, nyugati világban élő magyar tudósokkal tartson kapcsolatot. Ennek jelenlegi neve: *Magyar tudományosság a Kárpát-medencén kívül* lánykori neve: *Nyugati Magyar Tudományos Tanács*. Itt láthatjuk az alapítási esztendőt, 2003-at, amikor megszületett ez a Nyugati Tudományos Tanács a *World Science Forum* keretén belül.

Később ez átalakult, majd beolvadt a mi bizottságunkba a *Magyar Tudományosság Külföldön*-be. Hiszen itt a *külföldön* szó amúgy is magába foglal mindenkit, aki határainkon túl van. a magyar orvosok albizottsággal együtt alkotják ezt a fontos elemet. Ami kifejezetten azért felelős, hogy az önk országában élő magyar tudósokkal tartsa a kapcsolatot és elvégezze azokat a nemzetpolitikai feladatokat, amelyek kiemelt jelentőségűek.

Itt láthatjuk, hogy jelenlegi nevünk hogyan hangzik. Tegnap neveztem ki a két társelnököt, Korbuly János professzor urat New York-ból az Észak-amerikai kontinens képviselőjében és Gosztanyi György professzor urat Németországból a Nyugat-európai magyar tudományosság képviselőjében. Velük kíséreljük meg azokat a feladatokat elvégezni, melyek kiemelt jelentőségűek az Akadémia és a nyugati magyar tudományosság kapcsolatában.

(A vetítettképes előadás lejegyzett szövege. A szerk.)

BABUS ANTAL

NYUGATI KÉZIRATOS HAGYATÉKOK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA KÉZIRATTÁRÁBAN

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattára (MTAKK) működésének egyik alapelve, hogy igyekszik magát távol tartani politikai táboroktól, korszenvédélyektől, ideológiai divatoktól. Feladatának mindig is a kéziratok feldolgozását, megőrzését, s nem minősítését, értékelését, ne adj' isten, politikai, ideológiai szempontok szerinti megrostálását tekintette. A Kézirattárban békésen megfér egymás mellett – szó szerint az egymás melletti polcokon – a jobboldali radikális Szabó Dezsőnek, *Az elsodort falu* írójának, és Balázs Bélának, a sztálinista időkben moszkvai emigrációt megjárt írónak, költőnek, filmesztétának a hagyatéka. Ezt az alapelvet, hála a Kézirattár hajdani osztályvezetői erőfeszítésének, 1945 után, a totális diktatúra politikai rendszerében is igyekeztünk érvényesíteni. Természetesen, arra nem volt lehetőség, hogy az 1950-es években nyugati hagyatékokat fogadjunk be és dolgozzunk fel, de az 1956-os kéziratokat, illetve kéziratnak minősülő nyomtatványokat, az 1980-as években pedig a szamizdat kiadványokat – konspirációs fogásokat sem mellőzve – gyűjtötte és őrizte a Kézirattár. Amint fordult a történelem kereke, ezeket a „tiltott” műveket is az olvasók rendelkezésére bocsátottuk. Azt nem lehetett kivédeni, hogy a Kézirattár kiadványainak sorozatában ne a Balázs Béla-kötet legyen az első, Zalka Máté pedig a második, de a harmadik kötetet már Csokonai Vitéz Mihály, Vörösmarty Mihály és Ady kapta. Amint lazult az ideológiai szorítás és ellenőrzés, az 1970-es, '80-as évektől kezdve a Kézirattár Nyugat felé is nyitott, s számos Nyugatra szakadt hazánkfia hagyatékát fogadta be és dolgozta fel. Ezekről fogok most vázlatos képet festeni.